

תוכן העניינים

מבוא 7

דמוסתנס, על משלחת הכזב 29

אייסכינוס, על משלחת הכזב 101

פירוש 141

ביבליוגרפיה נבחרת 188

מפתח אישים ומקומות 192

מבוא

הרקע ההיסטורי

במאה החמישית לפסה"נ הייתה אתונה בשיא פריחתה הכלכלית והתרבותית. היא שלטה במרבית איי הים האגאי, בחוף המערבי של אסיה הקטנה המיושב ערים יווניות, ואף בשטחים ניכרים בצפון יוון. הברית האטית-דלית, שנוסדה כדי לשמור על החירות שהושגה לאחר מפלתה של ממלכת פרס (בשנים 479-480 לפסה"נ), שזממה להשתלט על יוון, הפכה בהדרגה לאימפריה ימית גדולה של אתונה. היו בה למעלה מ-200 ערי מדינה שהעלו לאתונה מס, וההכנסות הושקעו בבנייה ציבורית ענפה והביאו להקמת 'מדינת הסעד' הראשונה בעולם, שבה קיבלו אזרחים משכורת מן המדינה על מילוי תפקידי ציבור והשתתפות ישירה במוסדות המדינה. השגשוג הכלכלי וחופש המחשבה והביטוי של המשטר הדמוקרטי אפשרו את הפלא התרבותי של התקופה הנקראת על שמו של המנהיג הנודע פֶּרִיקְלֵס. אבל הדמוקרטיה הזאת נשענה על אימפריה ועוררה איבה ומלחמות. במשך 27 שנים (431-404 לפסה"נ) השתוללה ביוון 'מלחמת פּלוֹפּוֹנֶסוֹס' בין הגוש הדמוקרטי שבראשו אתונה ובין הגוש האוליגרכי שבראשו ספרטה. המלחמה הסתיימה בניצחונה של ספרטה ובאבדן האימפריה של אתונה, וביוון החלו ימי ההגמוניה של ספרטה.

המאה הרביעית לפסה"נ ראתה מאבקים רבים ושינויים מהירים באיזון הכוחות בין ערי המדינה הגדולות ספרטה, אתונה ותבאי. ספרטה, המדינה החזקה ביותר ביוון באותה העת, הייתה לשוטר המופקד על קיום הסדר, שהושלט בחסות מלך פרס ('שלום המלך', 386 לפסה"נ), ועשה את המלך לבורר העליון בסכסוכים שפרצו בין ערי המדינה היווניות. נאסרו בריתות ואיחודים בין ערים, ובין השאר פורקה הברית של תבאי וערי ביאזטיה.

ספרטה הציבה חיל מצב באַקרופוליס של תבאי (382 לפסה"נ), ותושבים אנטייספרטנים רבים גלו מן העיר ומצאו מקלט באתונה. תבאי השתחררה מן הכיבוש הספרטני רק בעת המהפכה הדמוקרטית (378/7 לפסה"נ) ואז כוננה ברית עם אתונה, שייסדה באותה העת את האימפריה הימית השנייה שלה והחלה לערער את ההגמוניה של ספרטה. במלחמה שהתחוללה הוכתה ספרטה על ידי הצבא הדמוקרטי של תבאי מכה ניצחת (קרב לָאוקטרה, 371 לפסה"נ) שממנה לא התאוששה עוד – 200 שנות עליונות צבאית של הספרטנים באו לקצן. מדינות רבות ראו בתבאי את גואלתן ותמכו בה. אתונה, שהחלה להתיירא מכוחה העולה של תבאי, שינתה את מדיניותה שינוי חד כדי לבלמה וכרתה ברית שלום עם ספרטה, שלום שהביא לרגיעה במרכז יוון.

עשר שנים ארכה ההגמוניה של תבאי ביוון והיא הסתיימה בקרב (קרב מְנִטִינָאָה, 362 לפסה"נ). המאבקים החלישו את ערי המדינה החזקות כולן, הפיצול גבר. לא הייתה עוד עיר מדינה אחת ביוון שיכלה להקים ברית ערים, לעמוד בראשה או לכפות את רצונה על ערי מדינה אחרות, שדגלו באוטונומיה והתנגדו להגמוניה של עיר מדינה אחרת. את החלל המדיני שנוצר ניצל כוח מדיני חיצון – ממלכת מוקדון. מוקדון, ארץ מיושבת שבטים לא יווניים ונתונה לשלטון של שושלת מלכים, שראתה עצמה מראשית המאה החמישית לפסה"נ יוונית במוצאה ובתרבותה.

בשנת 359 לפסה"נ עלה לשלטון במוקדון פיליפוס השני (382–336 לפסה"נ), אביו של אלכסנדר הגדול. לאחר גיבוש פנימי ושינויים באורחות השלטון הפכה מוקדון לממלכה ריכוזית עם צבא חזק ופנתה למדיניות של התפשטות מכוונת. הקרבן הראשון היה תְּרָקִיָה. אַמפּיפּוֹלִיס, עיר מושבה אתונאית בקרבת מכרות זהב עשירים, נכבשה בשנת 357 לפסה"נ. פיליפוס ניצל את המכרות וטבע מטבעות זהב רבים שנקראו על שמו (פיליפיקים). אחרי אַמפּיפּוֹלִיס נכבשו בצפון ערים אחרות וכן ממלכתו של קְרֶסוּבּלֶפְטָס שבתְּרָקִיָה (352 לפסה"נ). התפשטותו של פיליפוס החלה לעורר דאגה באתונה ונוצרו בה שתי סיעות: סיעת השלום, סיעת 'היונים', שבראשה עמד אֶוּבּוֹלוֹס, וסיעת 'הנצים', שדרשה לגייס כוחות לבלימת מוקדון ונציגה הבולט היה דמוסתנס. בשנת 351 לפסה"נ נשא דמוסתנס את הנאום הראשון בסדרת הנאומים המפורסמת נגד פיליפוס (הנאומים הפיליפיים, שהושמעו

בעשור השנים 351-341 לפסה"נ). בשנת 349 לפסה"נ השתלט פיליפוס גם על כלקידיקה, שלושה חצאי איים היוצאים מתרקה דרומה לים האגאי. רק העיר אולינתוס הצליחה לשמור זמן מה על עצמאותה. כאשר הטיל פיליפוס מצור על אולינתוס בשנת 349 לפסה"נ, שלחה העיר שליחים לאתונה לבקש סיוע ודמוסתנס השמיע בזה אחר זה שלושה נאומים (הנאומים האולינתיים), שבהם דרש לגייס כספים למימון המלחמה להגנתה של בעלת הברית הנצורה. אתונה נענתה לבקשת אולינתוס, אך למרות הכוחות ששלחה נפלה העיר בידי פיליפוס בשנת 348 לפסה"נ.

תוך כדי המצור וגם לאחר כיבושה של אולינתוס הגיעו לאתונה שמועות וגם שליחים מטעם פיליפוס בדבר רצונו של מלך מוקדון לכרות עם אתונה חוזה שלום וברית. סיעת השלום גברה, ועל פי הצעתו של פילוקרטס שלחה אתונה משלחת לפיליפוס לנהל שיחות על נושאים המשותפים לשני הצדדים לקראת חתימה על חוזה שלום. פיליפוס נשבע לתנאי שלום, שהתבסס על קיום אזורי שלטון והשפעה קיימים של מוקדון ושל אתונה, והשלום, המכונה 'שלום פילוקרטס', נחתם בשנת 346 לפסה"נ. חוזה השלום לא עצר את פיליפוס. הוא הופיע עם צבאו בתרמופילי, התקבל במועצת האמפיקטיונים, שניהלה את ענייני הקודש של דלפי, ואף ישב ראש במשחקים הפיתיים של שנת 346 לפסה"נ. לפתע היה למוקדון מעמד במרכז יוון. האווירה באתונה השתנתה וראשי סיעת השלום היו עתה מושא להתקפות ולמשפטים. דמוסתנס השמיע עוד נאומים נגד פיליפוס, שהעביר לצדו את מרבית ערי אֶוֹבֹיָה, 'האי הארוך' שמול חופי ביאוטיה ואטיקה, שהיו עד אז לצדה של אתונה, ושתי ערים חשובות בצפון: פְּרִינְטוֹס, מושבה יוונית חשובה שלחוף ים השיש וביִזְנְטִיֹן (340 לפסה"נ). הרוחות באתונה סערו ודמוסתנס שכנע סוף סוף את אספת העם להפנות את עודפי האוצר לצורכי מלחמה, אולם כוחה של מוקדון עלה על כוחן של הערים היווניות, גם אחרי שהתגברו על מחלוקותיהן, התאחדו וקיבצו נגד מוקדון את הכוחות הגדולים ביותר שיכלו לקבץ. בקרב כִּירוֹנִיָּאה (338 לפסה"נ) ניצח פיליפוס את היוונים ושם קץ לעצמאותה של יוון. ה'פוליס' כמבנה מדיני-צבאי שליט ביוון חדלה להתקיים וממלכה טריטוריאלית בראשותו של מלך הייתה למבנה המדיני-הצבאי החדש.

המלך פיליפוס השני נרצח בשנת 336 לפסה"נ, ולאחר הירצחו עלה

לכס המלוכה בנו אלכסנדר מוקדון, המכונה אלכסנדר הגדול. היוונים קיוו שבמותו של פיליפוס ייווצרו במוקדון עימותי כוח שיאפשרו שחרור מעולה של מוקדון, על כן הוכרח אלכסנדר בראשית דרכו לייצב את שלטונו בצפון ממלכתו וביוון גופה. הוא צר על תבאי, שמרדה בו, והחריבה עד היסוד (335 לפסה"נ). לאחר מכן פנה לכיבושים. הוא חצה את ההלספונטוס (יוני 334 לפסה"נ) ובתוך שנה הצליח להשתלט על כל אסיה הקטנה. פלש למצרים (332 לפסה"נ), שקיבלה את פניו כמשחרר והכתירה אותו לפרעה. בשנת 331 לפסה"נ עלה עם צבאו על בבל, הביס את מלך פרס וכבש את בבל, שושן ופרספוליס, הבירות הגדולות של הממלכה הפרסית. את שנות חייו האחרונות הקדיש אלכסנדר לכיבושים של הסטרפיות המזרחיות עד הודו. הוא מת בבבל בשנת 323 לפסה"נ והוא בן 33 בלבד. האימפריה הענקית של אלכסנדר התפרקה לאחר מותו תוך מאבקים ומלחמות ממושכות בין קציניו, הידועים בכינוי 'היורשים'. ביוון פרצו מרידות עם היוודע דבר מותו והצווים האחרונים שלו בעניין החזרת הגולים הפוליטיים לעריהם. אתונה ניסתה לכוון ברית אנטי־מוקדונית, אך המרד דוכא על ידי אַנטיפטרוס, מושל מוקדון (מלחמת לַמיה, 323 לפסה"נ, שהסתיימה בקרב קָרְנוֹן, 322 לפסה"נ). דמוסתנס נמלט מאתונה והתאבד. בפיראוס הוצב חיל מצב מוקדוני והדמוקרטיה בוטלה.

דמוסתנס

דמוסתנס (385/4 או 384/3–322 לפסה"נ) היה בן למשפחה עשירה. רכוש הרב של אביו, דמוסתנס אף הוא, נאמד בסכום העצום של 14 טלנטים, וכלל בין השאר שני בתי מלאכה, האחד לחרבות והאחר לרהיטים, שבהם העסיק יותר מ־50 עבדים. פרט לבית המשפחה לא היו לדמוסתנס האב נכסי דלא נידי. הוא נשא לאישה את קלאומֶנָה בת גילון, שילדה לו שני ילדים, בן בשם דמוסתנס ובת ששמה אינו ידוע. כאשר חלה האב למות מינה בצוואתו שלושה אפוטרופסים לאלמנתו וליתומיו הקטינים, שניים ממשפחתו – אַפּוּבּוּס בן אחותו (שמה של האחות אינו ידוע) ודְמוֹפּוֹן בן דְמוֹן אחיו – וידיד נעורים תְּרִיפִידֶס. וכך מתאר דמוסתנס את המעמד:

אבי, רבותיי המושבעים, כשחש שלא יימלט מן המחלה, כינס את שלושתם ועמם את אחיו דָמוֹן שהושיבו לצדו, הניח ידיהם עלינו וכינה אותנו 'פיקדון קדוש'. את אחותי אירש לְדָמוֹן עִם נְדוּנִיָּה שתשולם מיד של שני טלנטים, אותי ואת הרכוש הפקיד בידי שלושתם יחד וציווה עליהם להחכירו ולשמור עליו עבורי. כמו כן הוא נתן לְתָרִיפִידָס שבעים מנים ואת אמי אירש לְאֶפּוֹבּוֹס עִם נְדוּנִיָּה של שמונים מנים והושיב אותי על ברכיו (כח, 15-16).

האב מינה לאפוטרופסים שני גברים צעירים ממשפחתו, ולא את אחיו, כי ביקש שהאחד יישא לאישה את בתו לכשתגיע לפרקה והאחר – את אלמנתו הצעירה. כדי להבטיח זאת הקציב לשניהם נדוניה שאמורה הייתה להיות משולמת להם מיד עם מותו. האפוטרופוס השלישי, תְרִיפִידָס, קיבל אף הוא מיד סכום כסף נדיב לשימושו האישי, כדי שישמור על הרכוש ולא יתאוה לגזול ממנו דבר עד שדמוסתנס הצעיר יגיע לבגרותו. שלושת האפוטרופסים אמורים היו לטפל יחד ברכוש המשפחה, שהאב ציווה להשקיע ואת הקרן והרווחים למסור לבנו לכשיגיע לבגרות.

האפוטרופסים מימשו את ירושתם מיד. הם מכרו חלק מן העבדים וחלק מן הרכוש כדי שיוכלו לגבות מיד את מה שהובטח להם בצוואה, אך לתנאי הצוואה לא צייתו. אֶפּוֹבּוֹס, שאמור היה לשאת את האלמנה, קיבל נוסף על הנדוניה גם את בית המשפחה ואת הריהוט שבו, ובמות האב נכנס מיד לגור בו, לקח לעצמו את תכשיטי האם, כאילו הייתה כבר אשתו, אך לא נשא את קְלָאוֹמְנָה לאישה ולא דאג לפרנסתה. דָמוֹן, שקיבל נדוניה נדיבה מאוד, גם הוא לא נשא לאישה את אחות דמוסתנס. כיצד ניהלו האפוטרופסים את שאר הרכוש אין לדעת, אך בהגיעו לבגרות קיבל מהם דמוסתנס סכום קטן בהרבה ממה שציפה ותבע אותם לדין. עוד לפני שהתביעה הגיעה לבית המשפט ניסו האפוטרופסים לבטלה בתחבולה מתוחכמת. הם מצאו אורח, תְרַסִילוֹכּוֹס אחיו של מידיאס, שהוטלה עליו באותה השנה חובת טרייֶרְכִיָּה (תחזוקת אנייה במשך שנה), ובדרך כלשהי, מן הסתם בהבטחת טובות הנאה, שכנעו אותו לדרוש חילוף נכסים (אֶנְטִידוֹסִיס) עם דמוסתנס. אדם שהוטלה עליו ליטורגיה רשאי היה לערער על הטלת העומס עליו, להצביע על אורח עשיר ממנו ולתבוע שהליטורגיה תועבר אליו. לנתבע הייתה הבררה להודות

שהוא עשיר יותר ולקבל על עצמו את הליטורגיה או להציע חילוף נכסים, שפירושו היה להעביר לתובע את כל רכושו עם חובת הליטורגיה ולקבל בתמורה את רכושו של התובע. הסבך שדמוסתנס נקלע אליו לא היה פשוט. לו הסכים לחילוף נכסים, היה כל רכושו עובר לידיו של תרסילוכוס, ובכלל זה הרכוש שתבע לקבל מידי האפוטרופסים, ותרסילוכוס היה מבטל את התביעה נגדם. כדי למנוע את ביטול התביעה נגד האפוטרופסים היה על דמוסתנס לקבל על עצמו את הליטורגיה, וכך עשה. לא היו חילופי נכסים והוא יכול היה להמשיך בתהליך התביעה. משפטו נגד אפובוס נדון בבית משפט בשנת 364/3 לפסה"נ. אפובוס נמצא אשם ונצטווה לשלם לדמוסתנס פיצויים בסך עשרה טלנטים. אפובוס מצא תירוצים מתירוצים שונים כדי להתחמק ולא לשלם מה שנתבע לשלם. המשפטים נמשכו, אפובוס תבע את אחד העדים בגין עדות שקר כדי לערער את אמינות הפסיקה נגדו והעביר חלק מן הרכוש לצד שלישי כדי שדמוסתנס לא יוכל לתפוס אותו. על כך שוב תבע אותו דמוסתנס לדין.

הפסיקה במשפטים האלה אינה ידועה, אך ידוע שדמוסתנס לא הצליח להשיב לעצמו את ירושתו בשלמותה. אם ברכוש רב לא זכה, זכה בניסיון משפטי רב, בדרכי התדיינות ובהופעה בבתי משפט, ניסיון שהועיל לו מאוד בהמשך דרכו האישית והמדינית. בנעוריו למד דמוסתנס את תורת הנאום אצל הנואם הנודע איסוס, ביקר בבתי משפט והאזין לנואמים. דרכו אל במת הנואמים לא הייתה קלה. בתחילה היה קולו חלש, הוא לא ידע לבטא את המילים באופן ברור, לא שלט בנשימתו וכאשר קצרה פסק מלדבר במקומות בלתי מתאימים; הוא גם התקשה לבטא את האות ריש. על כל המגבלות האלה גבר בתרגילים ובאימונים. סיפרו שהתאמן בהשמעת נאומים כאשר פיו מלא חלוקי אבנים, תוך כדי ריצה וטיפוס על מדרונות תלולים, אל מול שאונם של גלי ים. כדי ללמוד לשלוט בנשימתו התאמן בהשמעה רצופה של חרוזי שיר בנשימה אחת. הוא גם תרגל תנועות המלוות את הנאום בשעת השמעתו ואת תנוחת הגוף וכדי לשפרן השמיע את הנאומים מול ראי שבביתו (פלוטרכוס, דמוסתנס, 6; 11). על מראהו החיצון של דמוסתנס יש עדות עוינת מפי יריב. בדמוסתנס דבק הכינוי 'בֵּטְלוֹס', שפירושו גמגום, קשיי דיבור, אך זהו גם שם חיבה לתינוק שמשמעו 'טוסיק'. דמוסתנס טען שכן כינתה אותו אומנתו, אך אייסקינס, אחד מיריביו, פירש את הכינוי

במשמעות מינית, ייחס אותו לטבעו הנשי של דמוסתנס, וטפל עליו היעדר העזה והיעדר גבריות. וכך הוא מתאר את מראהו החיצון, לבושו והופעתו של דמוסתנס: 'הוא כונה "בֵּטְלוֹס" לא בגלל זדון השמועה וגם לא כי כך קראה לו אומנתו, אלא הוא שהביא את הכינוי על עצמו בשל היעדר גבריותו ובשל תאוותנותו. אם יסיר מישהו מעליך את המעילונים המיופייפים האלה ואת הכותניות המעודנות שאתה עוטה בשעה שאתה כותב את הנאומים נגד ידידיך, וייתן אותם למושבעים להעבירם מיד ליד, אני חושב שלא ידעו אם בידיהם בגדי גבר או בגדי אישה, אלא אם כן יאמר להם זאת מישהו מראש' (אייסכינס, נגד טימרכוס, 131).

השם שקנה דמוסתנס במשפטיו נגד האפוטרופסים הקנה לו לקוחות רבים. משהוכיח את יכולתו, פנו אליו מתדיינים והזמינו אצלו נאומים. עורכי דין לא היו ביוון, אך אפשר היה לקנות נאומים מכותבי נאומים מקצועיים, ללמוד אותם בעל פה ולהשמיעם בבית משפט. דמוסתנס היה אפוא לכותב נאומים בהזמנה (לוגוגרפוס), עיסוק ששכר נאה מאוד בצדו. המתדיינים היו לרוב בני העלית החברתית שהיה להם על מה להתדיין; לא עניים, לא פשוטי עם. מי שיכול היה להרשות לעצמו לקנות נאומים היו אנשים עשירים, דוגמת פורמיון הבנקאי. דמוסתנס עצמו הופיע בבית משפט לעתים נדירות. הנאומים שכתב על פי הזמנה, והם הידועים ביותר בנאומיו, נועדו להשמעה במשפטים פרטיים (דיקה), ודמוסתנס השתדל להתאים את הדברים, את נימתם ולשונם לאופיים של אלה שנשאו אותם בבית המשפט. הוא עשה חיל. מיתום עשוק היה דמוסתנס לאיש עשיר מאוד, מהעשירים ביותר באתונה.

לפני שעבר לבמת הנאומים המדיניים והשמיע את נאומו הראשון באספת העם (354 לפסה"ג) כבר היה לדמוסתנס ניסיון של עשר שנים בכתיבת נאומים למשפטים של אנשים פרטיים, ניסיון שסלל את דרכו לעיסוק בענייני ציבור ולקריירה של מדינאי. הוא התבלט בהתנגדותו למוקדון ולמלכה פיליפוס, שבו ראה את היריב המסוכן ביותר של אתונה, והיה לנציגה הבולט של סיעת ה'נצים' באתונה, שדרשה לגייס כוחות ואמצעים כלכליים לעצירת התפשטותה של מוקדון (הנאומים הפיליפיים). בשנת 349 לפסה"ג השתלט פיליפוס על כלקדיקה, והעיר אולינתוס שרק היא הצליחה לשמור זמן מה על עצמאותה, שלחה שליחים לאתונה לבקש סיוע. אתונה נענתה לבקשה בזכות תמיכתו של דמוסתנס (הנאומים האולינתיים), אבל למרות הכוחות

ששלחה נפלה העיר בידי פיליפוס בשנת 348 לפסה"נ. בזמן המצור וגם לאחר כיבושה של אולינתוס הגיעו שמועות לאתונה וגם שליחים מטעם פיליפוס בדבר רצונו של מלך מוקדון לכרות עם אתונה חוזה שלום וברית. סיעת השלום גברה, ועל פי הצעתו של פילוקרטס שלחה אתונה משלחת לפיליפוס לנהל שיחות על נושאים המשותפים לשני הצדדים לקראת חתימה על חוזה שלום. המשלחת מנתה עשרה איש ובהם פילוקרטס, דמוסתנס ואייסכינוס. בשובה לאתונה עם מכתבים מפיליפוס, שבהם הבטיח לאתונאים טובות הנאה מופלגות, נדונו תנאי השלום באספת העם והתקבלו על פי הצעתו של פילוקרטס. הוחלט לשלוח משלחת שנייה, שחבריה כחברי המשלחת הראשונה, לאישור חוזה השלום בשבועה. פיליפוס נשבע לתנאי השלום, שהתבסס על קיום אזורי שלטון והשפעה קיימים של מוקדון ושל אתונה, והמשלחת שבה לאתונה. השלום נחתם בשנת 346 לפסה"נ ונקרא על שמו של פילוקרטס, 'שלום פילוקרטס'.

רק אז השמיע דמוסתנס לראשונה דברים בגנותו של אייסכינוס, שהיה פרו־מוקדוני וסבר שתמיכה בפיליפוס תביא לאתונה שלום וחירות. דמוסתנס חשב שאייסכינוס קיבל שוחד מפיליפוס ורימה את האספה לשים מבטחה במלך מוקדון. הוא החליט להילחם בו. טימרכוס, שהיה אחד מאנשיו של דמוסתנס, תבע בסיועו של דמוסתנס את אייסכינוס לדין על מהלכיו בשליחות לפיליפוס. אייסכינוס השיב מלחמה שערה. כדי לסלק את טימרכוס מן הזירה המדינית הוא תבע אותו לדין בשנת 346 לפסה"נ, בתקווה שהדבר ירתיע את דמוסתנס מלנקוט צעדים אחרים נגדו. הוא הצליח. בית המשפט הרשיע את טימרכוס וקיצץ בזכויות האזרח שלו, וכך נמנע ממנו להביא לידי הכרעה את התביעה שתבע את אייסכינוס (ראו נאומו של אייסכינוס, נגד טימרכוס). לאחר הרשעתו של טימרכוס נמנע דמוסתנס זמן מה מלהתעמת עם אייסכינוס.

חוזה השלום לא עצר את פיליפוס והוא היפר אותו בגלוי. האווירה באתונה השתנתה וראשי סיעת השלום הותקפו ונתבעו לדין. בשנת 343 לפסה"נ נתבע לדין בגין בגידה פילוקרטס, יוזם השלום. הלך הרוחות באתונה נטה להרשעה ופילוקרטס החליט לעזוב את עיר. הוא נדון למוות בהיעדרו. העת הייתה בשלה לתקוף את אייסכינוס ודמוסתנס תבע אותו לדין על תפקידו בכריתת חוזה השלום. אייסכינוס זוכה ברוב זעום, הנזק לשמו הטוב היה רב, בעוד יוקרתו של דמוסתנס והתמיכה במדיניות האנטי־מוקדונית שלו

גברו. המשפט נגד אייסקינס הוא אחד המשפטים הידועים ביותר של המאה הרביעית לפסה"נ הודות לנאומו התביעה וההגנה ששרדו, זה של דמוסתנס (על משלחת הכזב, נאום יט) וזה של אייסקינס (על משלחת הכזב, נאום ב). העוינות בין שני המדינאים לא שככה, אך לזמן מה הייתה ביניהם שביתת נשק.

בניסיון לרכו כוחות נגד מוקדון יצא דמוסתנס במשלחת לפּלוֹפּוֹנְסוֹס לארגן ברית של ערים יווניות למלחמה בפיליפוס. המאמצים נשאו פרי רק בשנת 338 לפסה"נ, כאשר דמוסתנס הצליח להביא לכריתת ברית עם תבאי. שתי הערים, אתונה ותבאי, לחמו יחדיו בקרב כִירוֹנְיָאָה (338 לפסה"נ), שניצח בו פיליפוס. דמוסתנס היה נוכח בקרב, אך מיהר לשוב לאתונה כדי לדאוג להגנת העיר בפני התקפה מוקדונית אפשרית. הוא מימן מכיסו את תיקון החומות ודאג לאספקת תבואה. בזכות מאמציו ונדיבותו היה לאיש השעה ונבחר לשאת בשנת 337 לפסה"נ את נאום ההספד על הנופלים בקרב כִירוֹנְיָאָה, וקֶטְסִיפּוֹן הציע להעניק לו כתר כבוד על שירותו למדינה.

דמוסתנס קיווה כי מות פיליפוס (336 לפסה"נ) ישים קץ לשלטונה של מוקדון ביוון וכי פרס תכה במוקדון ותשיב ליוון את חירותה. התקווה הזאת נכזבה לאור התנהלותו של אלכסנדר הגדול לאחר רצח אביו, ייצוב שלטונו במוקדון וביוון, מסע ניצחונותיו באסיה והכרעת ממלכת פרס. בנסיבות החדשות האלה ראה אייסקינס שעת כושר לחידוש התקפותיו על דמוסתנס ובשנת 330 לפסה"נ תבע לדין את קֶטְסִיפּוֹן בגין הצעתו להעניק לדמוסתנס כתר כבוד. הנאום, שכולו התקפה על פעילותו הציבורית והפרטית של דמוסתנס, השתמר (נגד קטסיפון, נאום ג), השתמר גם נאום ההגנה המבריק של דמוסתנס (על הכתר, נאום יח). ידו של אייסקינס הייתה על התחונה, הוא הורשע, גלה לרודוס ולא שב לאתונה עוד. כך באה לסיומה פרשת עוינות מדינית ארוכת ימים בין שני מדינאים שייצגו האחד את סיעת השלום והשני את סיעת המלחמה.

ימיו האחרונים של דמוסתנס לא היו טובים. הֶרְפּוֹלוֹס, גוברו של אלכסנדר, נמלט מפניו לאתונה עם אוצר גדול בשנת 324 לפסה"נ. הוא נאסר, הכספים הוחרמו והופקדו באַקְרוֹפּוֹלִיס תחת השגחתם של מפקחים מיוחדים שאחד מהם היה דמוסתנס. לפתע התגלה שמן הסכום שנלקח מהֶרְפּוֹלוֹס, 700 טלנטים, נותרו באַקְרוֹפּוֹלִיס 350 טלנטים בלבד. מדינאים אחדים הואשמו

בלקייחת שוחד ודמוסתנס ביניהם. הוא הודה, הורשע ונקנס בקנס גדול של 50 טלנטים שלא היה בידו לשלמו ונמלט מאתונה. הוא נקרא לשוב לאתונה לאחר מות אלכסנדר ונהנה מתקופת אהדה קצרה, אבל לאחר שאַנטיפֶטרוס הביס את היוונים ואתונה נכנעה הוא דרש את הסגרתו של דמוסתנס. דמוסתנס נמלט לאי קְלֶאוּרִיָה, וכאשר שליחיו של אַנטיפֶטרוס הופיעו וקראו לו להסגיר עצמו – התאבד (שנת 322 לפסה"נ).

דמוסתנס כיהן בכהונות ציבור רבות, ולאחר שהיה לאיש עשיר מאוד בזכות כתיבת הנאומים הרווחית והכספים שקיבל עקב מעמדו המדיני, כגון הכספים ששילם לו מלך פרס כדי להבטיח את השפעתו על מדיניות אוהדת של אתונה כלפיו, היה נדיב בתרומותיו למען הכלל. באתונה נוצרה אז אווירה שעודדה תחרות והתנדבות למען הקהילה. מי ששאף לשם טוב ולכבוד קנה אותם במעשים למען הכלל, שתמורתם זכה לשבח רשמי ונפתחה לפניו הדרך לזכות בכהונות ציבור, ואלה העניקו לו שוב הזדמנות להצטיינות ולהוכחת נדיבות לכלל.

כבר בצעירותו, בהתדיינות עם האפוטרופסים, הפגין דמוסתנס ביטחון עצמי, יכולת טיעון משובחת, בחירה בעיקר הראוי להשמעה ופסיחה על הטפל, איתור נקודות חולשה אצל היריב וניצולן ויכולת השמעה נאותה של הנאום, בהדגשות נכונות ובהבעת רגש במקומות הראויים. יותר מכול החשיב דמוסתנס את דרך ההשמעה של הנאום, כי בכוחה לפלס את הדרך לאוזניו של קהל השומעים וללבו. דמוסתנס לא השאיר דבר ליד המקרה, לא אלתר, אלא הכין את נאומיו מראש לפרטי פרטים, ולמי שהאשים אותו שהגה והכין את דבריו מראש ענה: 'אכן הגיתי מראש את הדברים ועד כמה שהיה ביכולתי אף ערכתי חזרות עליהם, כי ודאי הייתי נוהג בכסילות לו [...] לא הייתי טורח להכין מראש מה שיש בדעתי לומר לכם' (נגד מידיאס, 191).

מצד סגנונם יש בנאומים חירות במבחר מילים, שימוש בלשון דיבור לצד לשון ספרותית ומובאות מן הספרות, נטייה לביטויים מופשטים, לעושר של מילים נרדפות, שימוש נרחב בהשאלות ובדימויים, שמירה על רביגוניות באמצעות חילופים של משפטים קצרים ופשוטים ופסקאות מורכבות וארוכות. לדמוסתנס יכולת סיפורית מעולה של המאורעות שקדמו למשפט ונסיבותיו ואפיון של 'הנפשות הפועלות', בעיקר אלה של מתנגדיו. באמצעים הלשוניים ובטכניקה הנאומית עלה דמוסתנס על הנאומים האַטיים האחרים.

לדמוסתנס, הנואם החשוב ביותר באתונה במחצית השנייה של המאה הרביעית לפסה"נ, מיוחסים 60 נאומים. רק 41 הם שלו. חלקם נאומים במשפטים פרטיים, אחרים נאומים במשפטים פוליטיים ובאספות עם.

אייסקינס

אייסקינס נולד ב־390 לפסה"נ בקירוב. אביו אַטְרוֹמְטוֹס לא היה נצר למשפחה נודעת וגם לא היה עשיר, אך היה יפה תואר ואתלט בצעירותו, הצטיינות שאולי סללה את דרכו אל הזירה הציבורית. הוא גלה מאתונה בזמן שלטון 'השלושים' (גוף שנבחר לנהל את המדינה לאחר ההפיכה האוליגרכית באתונה בשנת 404 לפסה"נ), שירת באסיה הקטנה כחייל שכיר, וכשחזר לאתונה לתמוך בדמוקרטיה לאחר שהושבה על כנה היה למורה, מקצוע שלא היה בו כדי להתעשר. הוא האריך ימים ועדיין חי בזמן שהתנהל המשפט של אייסקינס נגד טימרכוס (ב־346 לפסה"נ). אמו של אייסקינס, גְּלֵאוֹקוֹתָאָה, באה ממשפחה עשירה יותר וידועה יותר (דודו זכה לתהילה בתור מצביא בקרב ימי, והכתובת שעל קברו שרדה). היא שימשה כוהנת וניהלה טקסי חניכה למיסטריות. לאייסקינס היו שני אחים: פִּילוֹכְרֶס ואֶפּוֹפְטוֹס.

על תולדות חייו של אייסקינס ידוע לנו רבות מדבריו וגם מתיאוריו העוינים של דמוסתנס יריבו, שתיארו כמי שמציג עצמו נאמן לאתונה ואוהבה, אך למעשה קיבל שוחד מפיליפוס, התנהגות שאינה ראויה לאיש ציבור. הוא מונה בסגנון לגלגני ופוגעני את עיסוקיו הפחותים של אייסקינס, שאינם הכנה נאותה לחיי ציבור – עוזר בבית הספר שאביו עובד בו, עוזר בטקסים שאמו מנהלת, פקיד עזר למכהנים בכהונות ציבור נמוכות, חבר בלהקת שחקנים בינונית הנודדת מחגיגה לחגיגה (דמוסתנס, על משלחת הכזב, 249).

בנאום אחר דמוסתנס מספר שאייסקינס סייע לאביו בבית הספר: הכין דיו וניקה את הכיתה, ולאמו עזר בטקסי החניכה שניהלה: קרא טקסטים, עטף את המשתתפים בטקסים בעורות, מהל יין וטיהר אותם, משח וקרצף את עורם בחימר ובקמח, העלה אותם מן הרחצה המטהרת בקראו 'נושעתי מרע, מצאתי טוב יותר' (דמוסתנס, על הכתר, 258–259) – כלומר אייסקינס גדל בעוני ומגיל צעיר עשה מלאכות של עבד ולא של בן חורין.

בשהותו בבית הספר של אביו ובעבודתו רכש אייסקינס לא רק ידיעת קרוא וכתוב אלא גם השכלה ספרותית, והדבר בא לידי ביטוי בנאומיו ובמובאות שהוא מביא מהומרוס ומסופרים אחרים. למכהנים בכהונות ציבור היו מזכירים ועוזרים בשכר, אנשים שידעו קרוא וכתוב, ומתפקידם היה גם לקרוא תעודות בקול רם ברבים. לאייסקינס היה קול רם וערב לאוזן, בעל עצמה, בהירות ומבטא ברור. דמוסתנס מזכיר תכופות את איכויות קולו, לרוב בנימה לגלגנית, אך דווקא איכויות אלה שירתו את אייסקינס בכל אשר עשה וגם בקריירה שלו כשחקן – אמנות שבאותם הימים נשענה הישענות מרבית על יכולת קולית. גם על אייסקינס השחקן אנו יודעים מלגלוגו של דמוסתנס, המכנה אותו 'טריטגוניסטס', וכוונתו לומר בכך שאייסקינס שיחק תמיד תפקידי משנה המיועדים לשחקן שלישי בהצגה ומעולם לא עלה לרמת מצוינות גבוהה יותר. הוא שיחק עם שחקנים נודעים כמו תאודורוס ואריסטודמוס, שזכו בפרסים על משחקם, ועם פחות נודעים כמו סימיקס וסוקרטס, שדמוסתנס מכנה אותם בזלזול 'נוהמים בכבודות' (דמוסתנס, על הכתר, 262).

אייסקינס היה שחקן טרגדיות ושיחק במחזות של סופוקלס ואוריפידיס: 'אתם יודעים שבכל המחזות הטרגיים זאת מעין זכות שמורה לטריטגוניסטים לשחק רודנים ומלכים' (דמוסתנס, משלחת, 247). פעם, בחגיגה כפרית לכבוד דיוניסוס, גילם את אוינומיס, מעד ונפל. דמוסתנס אומר שהקהל זרק עליו פרות ומשום כך הוא החליט לחדול מלשחק (דמוסתנס, על הכתר, 262). אוינומיס, דמוסתנס אומר, נרצח פעמיים: פעם בידי פּלוֹפּס, פעם על ידי אייסקינס (שם, 180). למרות דברי הלעג האלה אין ספק שקולו של אייסקינס עלה באיכותו על קולו החלש והצורם במקצת של דמוסתנס (אייסקינס, משלחת, 157; נגד קטסיפון, 21), שמעמדו הציבורי לא נשען על קולו. מספרים על דמוסתנס שפעם, כאשר בגד בו קולו באספת עם והוא ספג תגובות לעג, אמר: 'שחקנים יש לשפוט על פי קולם, מדינאים – על פי דעותיהם' (פלוטרכוס, מורליה, 848b), וכך אמנם קרה לדמוסתנס בסופו של דבר.

היכולת הקולית המצוינת הועילה לאייסקינס לכבוש את אוזנם ולבם של המושבעים בבית המשפט. אין פלא אפוא שדמוסתנס תוקף לא רק את קולו ואת כישרונותיו אלא גם את דרכו בחיי הציבור והמשפט ואת בחירותיו.

לדבריו אייסקינס אינו נואם בכל יום ויום, אלא מחכה להזדמנות נאותה, כאשר האספה עייפה מן הנואמים הרגילים, או בהתרחש התרחשות בלתי צפויה כלשהי, כמו צרה פתאומית: 'זו ההזדמנות לנואם לזנוח לפתע שלוותו, להופיע כמו רוח ובקול מאומן לשאוף אוויר ולהשמיע מחרוזת מילים וביטויים שאסף, שאין הם מביאים תועלת ואין להם תכלית אלא נזק לאיש זה או אחר מן האזרחים וחרפה לכול' (דמוסתנס, על הכתר, 308). אייסקינס, לפי דמוסתנס, מופיע באספות עם ובבתי משפט כמו שחקן על במה ותובע לדין רק כדי שיוכל להפגין את יכולתו הקולית ולהתרברב בה (שם, 280), וסגנונו כנואם מושפע מהיותו שחקן טרגי (שם, 127). אפשר להסיק מדברי דמוסתנס שאייסקינס ידע כיצד לשעשע את שומעיו, שאף ציפו שישעשעו אותם (ראו אריסטופנס, הצרעות, 579-582), ובדרך הזאת לזכות באהדתם. רק שלושה נאומים של אייסקינס שרדו: 'נגד טימרכוס', 'על משלחת הכוזב', 'נגד קטסיפון'.

אייסקינס הצטיין כחייל ובקרבות שהשתתף בהם רכש ידידים שתמכו בו בשעה שהחל, בגיל מבוגר למדי, בדרכו המדינית. התמזל מזלו לשאת לאישה בת למשפחה עשירה ונודעת, מה שהקל על השתלבותו בעילית האתונאית וסייע לקריירה המדינית שלו, אך לא מנע את דמוסתנס מלהתייחס אליו בהתנשאות. ב־348 לפסה"נ כבר היה אייסקינס מדינאי בעל שם ומעמד די והותר לכלילתו במשלחת ששלחה אתונה לפיליפוס. התנהלות המשא ומתן עם המלך המוקדוני הביאה לחילוקי הדעות ולעוינות בינו ובין דמוסתנס ותומכיו, עוינות שבסופו של דבר שמה קץ לקריירה המדינית שלו.

הרקע המשפטי

השכבה החברתית שממנה באו מדינאים פעילים ונואמים באספות עם, במועצה ובבתי המשפט הייתה שכבת העילית. כל מחברי הנאומים היו גברים (לנשים לא היו זכויות אזרח וממילא לא יכלו לשמש בתפקידי ציבור) משכילים מן המעמד האמיד – הן השכלה פירושה פנאי ואמצעים כלכליים. נאומים משקפים צד אחד במשפט – רק לעתים השתמרו זוגות נאומים המאפשרים לעמוד על עמדות שני הצדדים, כמו נאום התביעה של

דמוסתנס שתבע את אייסיכניס על מעשיו במשלחת למוקדון (על משלחת הכוזב, נאום יט) ונאום ההגנה של אייסיכניס (על משלחת הכוזב, נאום ב); וגם נאום התביעה של אייסיכניס, שתבע את קטסיפון על ההצעה שהציע להעניק כתר כבוד לדמוסתנס, נאום שכולו התקפה על פעילותו הציבורית והפרטית של דמוסתנס (נגד קטסיפון, נאום ג), ונאום ההגנה של דמוסתנס על קטסיפון (על הכתר, נאום יח). לא תמיד, אולי מוטב לומר לעתים נדירות, אפשר לאמת את תקפות הטענות, מה גם שנואמים הגזימו, טפלו האשמות שווא ונקטו כל דרך וכל אמצעי ישר ולא ישר להשחיר את פני היריב ולהפריך את טענותיו. כמו כן הנאומים כפי שהם לפנינו היום נערכו לפני פרסומם, ויש להניח שלא תמיד הנוסח הכתוב שהשתמר וזה לנוסח הנאום שנישא בבית המשפט למעשה. עדויות, חוקים ומסמכים המובאים בנואמים לא תמיד הועתקו לתוך הנאום שפורסם. הנאום מסר אותם בנפרד לפקיד בית המשפט להקראה ולא טרח לכלול אותם בנוסח שפורסם. מה שמופיע היום בכתבי היד, ואינו נקי מטעויות ומאי דיוקים, הוא פרי שחזור מאוחר של מלומדים מן התקופה ההלניסטית-הרומית או הביזנטית.

אין ולא היה אוסף שלם של חוקי אתונה. המושבעים לא היו אנשי משפט אלא אזרחים מן השורה, שלא היו בקיאים בחוק, ולפיכך לבשה ההתדיינות לבוש רטורי בדומה לנואמים שנישאו באספות העם. לא היו עורכי דין ולא תובעים מטעם המדינה, רק שני אנשים המפנים את דבריהם לקבוצת אזרחים שנבחרו באותו היום להכריע במשפטם. לרוב לא הכירו המושבעים אישית את המתדיינים אלא אם היו אלה אנשים מפורסמים מאוד, ולפיכך אפשר להניח שהיו חסרי פניות אישיות אף כי יכלו להיות בעלי פניות מעמדיות. לא הייתה למושבעים דרך לבחון את אמתות דברי הנאומים, והם נטו להתרשם מהופעתם, מיכולתם הרטורית ומאישיותם. זאת אחת הסיבות להתקפות, הפרועות, לעתים, של המתדיינים בנסותם לערער את אמינות יריביהם. הן התובע הן הנתבע ניסו להציג את עצמם באור חיובי כדי להשפיע על הכרעת המושבעים. ההגזמות, ההשמצות, הפגיעות, ההמצאות והגוזמאות לא היה להן גבול, והמרבה בהן לא רק שלא נתבע לדין על הוצאת דיבה, אלא יכול היה לקוות שהכף תוכרע לזכותו.

לא היה זה מחובתה של המדינה האתונאית – מוסדות הניהול ובעלי התפקידים במדינה, כמו הארכונטים, מועצת החמש מאות, מועצת

האַרְאָפּוּגוּס, בתי המשפט – לעמוד על משמר החוק. לא היה באתונה מוסד של תובע כללי. כל אזרח ואזרח יכול היה לתבוע את חברו על מגוון עברות גדול, ובכללן עברות כמו חתירה תחת המשטר. לא הייתה הבחנה שאנו רגילים לה בין חוק פלילי לחוק אזרחי.

מטבע הדברים לא טרח אזרח מן השורה לפעול לשמירת החוק אלא אם נגע בו הדבר אישית או שהיה לו עניין אישי לעשות כן. העוברים על החוק יכלו אפוא להימלט מעונש בהיעדר תובע המעוניין לתבוע אותם. מכיוון שלא היה למדינה מנגנון תביעה, לא היא שניצבה מול פורעי החוק אלא אנשים פרטיים, ולמשפטים היה אופי של עימותים בין יריבים. למשפטים שיש לנו עדויות עליהם הייתה, לפחות בכוח, משמעות פוליטית, ואלה היו מרבית המשפטים שנדונו באתונה בבתי המשפט. באתונה לא הייתה הפרדת רשויות, והנאומים מתייחסים למחלוקות שבין חברי העילית, שיוקרתם המדינית ויוקרתם החברתית היו שלובות זו בזו. הפעילות המדינית לא הייתה מפלגתית אלא פעילות של יחידים שכרתו בריתות ביניהם או לכל היותר יצרו סיעות להשגת מטרות משותפות וצרכים שנוצרו מעת לעת. היוקרה האישית של מדינאים מרכזיים הייתה הבסיס האיתן להתאגדויות, ומי שרצה לפגוע בהתאגדות יריבה ניסה לפגוע במדינאי המרכזי, להתנכל לו ולסלקו מן הזירה הציבורית. בית המשפט היה אמצעי כשר לפגיעה מרבית ביריב פוליטי: אבדן היוקרה וקיצוץ זכויות האזרח, שפירושם איסור לשמש במשרות ציבור, לנאום באספת עם ולתבוע תביעות בבית משפט, ובמקרים קיצוניים אפילו מוות.

האתונאים הבחינו במערכת החוק שלהם בין משפטים אישיים ומשפטים ציבוריים שיש בהם עניין לכלל, והייתה גם הבחנה בין תביעות שיכול לתבוע כל איש ואיש (גֶרְפָּה) ותביעות שיכול היה לתבוע רק מי שהיה לו עניין אישי (דִּיקָה). התובע היה רשאי לבחור את סוג התביעה והבחירה הכתיבה את סוג העונש ואת היקפו, כי החוק לא הכתיב עונש אחד על עברה כלשהי. מה דרבן אנשים לתבוע? בעניינים אישיים – השאיפה לפיצוי על פגיעה. בענייני ציבור המצב היה שונה. התובע לא היה בהכרח הצד הנפגע ישירות, והוא אף הסתכן בתשלום קנס של 1,000 דרכמות אם לא השכיל להוכיח את תביעתו ובקניית אויבים לעצמו אף אם הצליח. כדי לדרבן אזרחים לתבוע פוצה התובע על מאמציו פיצוי כספי: אם הצליח

בתביעתו זכה בחלק מהרכוש המוחרם של הנאשם או מן הקנס שהוטל עליו. התקווה לעשיית רווחים עודדה תביעות מרושעות, בעיקר נגד עשירים בתקווה להתעשרות על חשבונם. לא תמיד הגיעו הדברים לידי תביעה לדין בבית המשפט, כי איום בתביעה היה יכול להביא, בדרך של סחיטה, להשגת המטרה הכספית. מי שהרבה לתבוע לדין לא מתוך עניין אישי או רוח אזרחית טהורה זכה לכינוי הגנאי 'סיקופנטס' – תובע ומלשין מקצועי. מכיוון שהאשמה ב'סיקופנטיות' עוררה יחס שלילי, ניסו התובעים לשכנע את המושבעים שיש להם עניין אישי בתביעה, שהנתבע פגע בהם אישית. לא רק שלא הייתה רתיעה מהבעת עוינות ואפילו שנאה, אלא הדגשת העוינות הייתה חלק ממדיניות התביעה ונקמה נחשבה מניע חוקי – הן האדם נקרא לפגוע באויביו ולסייע לידידיו.

תביעות ציבור שמקורן בעוינות אישית היו אמצעי לסילוק חשבונות פרטיים, שהוצגו תכופות כתיקון של פגיעה בכלל הציבור. כאמור, אנשים השתמשו בבתי המשפט להתנכלות ליריביהם ולסילוקם. מכאן הרצון לגרום ליריב נזק מרבי, ואם הדבר אינו מסתייע, לפחות להביא לאבדן יוקרה שפירושו לעתים סיום הקריירה המדינית שלו. לנו, הרגילים בהפרדת רשויות במדינה, נדמה שבתי המשפט אינם ראויים להיות כלי כזה ולעסוק בעימותים של מדינאים, אך לא כך היה באתונה.

המשפטים היו רביי-משתתפים, לעתים מעין אספות עם מדיניות דמוקרטיות, והשליטה בהם דמתה לשליטה המדינית באספות עם. במשפטים חשובים שפטו מושבעים רבים (1,001, 1,501, 2,001, ואפילו 2,501 מושבעים). הם נבחרו בגורל בבחירה מסובכת, שניסתה למנוע שוחד, מגוף של 6,000 איש שבכל שנה ושנה נבחרו לשמש מושבעים במשפטים באותה השנה ונשבעו לשפוט על פי החוקים. מספר מושבעים כה רב וקהל מעוניינים שבאו לצפות בנעשה (בנאומים ששרדו יש התייחסויות רבות לקהל הצופים שצבא על בית המשפט ולהתנהגותו) הפכו את בית המשפט למעין תאטרון, והמתדיינים הפנו את דבריהם לא רק למושבעים הרבים, אלא גם לקהל שנאסף לצפות בנעשה כמו בהצגה.

לא כל העימותים הגיעו לבית המשפט. מחלוקות רבות הסתיימו בבוררות, ואפילו עברות פשע לא נדונו בבתי המשפט, אלא הוכרעו על ידי מכהנים בכהונות ציבור שהורשו לטפל בהן. לא היו מומחים למשפט או

אנשי מקצוע כמו עורכי דין – מומחיות נחשבה לנוגדת את רוח הדמוקרטיה, כי היא מעבירה את השיפוט מכלל האזרחים לקבוצה קטנה. המתדיינים ניהלו את המשפט בעצמם ואסור היה לשלם לאדם שיטען במקומם, אך הם יכלו לפנות לכותב נאומים מקצועי (לוגוגרפוס, ההיבט היחיד של תחום המשפט שהיה למקצועי) שיכתוב להם נאום תמורת תשלום ונאום זה הם למדו והשמיעו. הם גם יכלו להקצות לטוען תומך (סינגורוס) חלק מזמן הטיעון שהוקצב להם (זמן הנאומים נמדד בשעון מים).

המתדיין הציג את גרסתו למאורעות, ביקש שייקראו חוקים התומכים בטענותיו והביא עדים לחיזוק דבריו. העדים נקראו לאשר עובדות על סמך ידיעה אישית או נוכחות במקום שבו בוצעו המעשים. לאחר שנת 380 לפסה"נ הגישו העדים מסמך הצהרה בכתב שהכינו בעצמם או שהכין עבורם המתדיין שזימן אותם. פקיד בית המשפט קרא את העדות והעדים אישרו את המסמך בשבועה או כפרו בו בשבועה (בטענה של איידיעה או איי-נוכחות במקום). אם סירב עד להעיד, חל עליו קנס של 1,000 דרכמות. העדים לא יכלו לשנות את נוסח ההצהרה ולא נחקרו על עדותם. התובע נאם ראשון, אחריו הנתבע, וההצבעה על פסק הדין נערכה מיד והייתה סופית.

על משלחת הכוזב

המאורעות ההיסטוריים

פיליפוס מלך מוקדון כבש ב־357 לפסה"נ את אמפיפוליס, מושבה שייסדו האתונאים ועדיין טענו לחזקה עליה. הכיבוש גרם למצב מלחמה, אבל אתונה לא פעלה פעולות איבה נמרצות, בעוד פיליפוס עדיין עסק בביסוס ובהרחבה של כוחו והשפעתו. ב־352 לפסה"נ השתלט פיליפוס על תְּסְלִיָה וב־348 לפסה"נ כבש את אולינתוס, העיר המרכזית של כלקידיקה, ואישש את שליטתו בצפון. במרכז יוון התישו היוונים זה את זה במלחמת הקודש בין תבאי ופוקיס. ב־356 לפסה"נ תפסו הפוקים את המקדש של אפולו בדלפי ובזזו את אוצרותיו והתבנים לא הצליחו להדוף אותם. ב־352 לפסה"נ הביס פיליפוס בתְּסְלִיָה את הצבא הפוקי והתכוון להנהיג את צבאו דרך מיצד תְּרַמוֹפִּילִי לתוך פוקיס וביאזטיה. האתונאים ראו בכך סכנה לעצמם ושלחו

כוחות לתמוך בפוקים, כדי לעצור את פיליפוס, כי תרמופילי היה המקום הנכון מבחינה טופוגרפית לעוצרו. או אז הביע פיליפוס את רצונו לכרות שלום עם אתונה. אתונאים רבים חשבו שעליהם להמשיך ולהילחם כדי להגן על ענייניה של אתונה ובכלל זה כדי להשיג חזקה מחודשת על אֶמפיפוליס, אבל היו גם רבים שהבינו כי דבר לא יושג מהמשך המלחמה.

עוד לפני כיבושה של אולינתוס, שליחים מאֶבוביה שהיו באתונה לרגל משא ומתן משלהם לשלום הודיעו שפיליפוס מעוניין בכריתת ברית שלום. אתונאים אחדים שעשו במקדון לרגל ענייניהם מסרו על כך גם הם. לאור המידע הזה החליטו האתונאים, על פי הצעתו של פילוקרַטס, להרשות לפיליפוס לשלוח לאתונה שליחים למשא ומתן על שלום. היו מתנגדים למהלך הזה והם תבעו את פילוקרַטס לדין בגין הצעת החלטה נוגדת חוק יסוד, אך דמוסתנס הגן עליו, הוא זוכה והחלטתו שאושרה הייתה תקפה. ב־347 לפסה"נ היו באתונה נוסף על פילוקרַטס אנשים חשובים אחרים שצידדו במשא ומתן עם פיליפוס, אך היו גם מתנגדים ובראשם אייסכינס ואֶבולוֹס. אייסכינס סיפר שפיליפוס מנסה לתקוע יתד בפּלוֹפּוֹנְסוֹס וכי שיחד לשם כך מנהיגים בארקדיה. הוא שכנע את האתונאים לשלוח שליחים לכל ערי יוון כדי להזמין אותן לשלוח נציגים לאתונה לוועידה שתדון במלחמה עם פיליפוס ובהגנה על יוון מפניו. הצעתו התקבלה ואייסכינס נשלח לארקדיה. לוועידה לא הייתה תמיכה והיא לא נערכה. ב־347/6 לפסה"נ הגיעו לאתונה שליחים מפוקיס לבקש סיוע והזמינו את האתונאים לתפוס כמה מבצרים שהגנו על דרכי הגישה לתרמופילי. אתונה שלחה את המצביא פרוקסנוס בראש כוחות גדולים למדי, אבל הפוקים סירבו למסור את המבצרים וכלאו את השליחים. הצעת הספרטנים לאייש את המבצרים נדחתה אף היא והתברר שהתנגדות מאוחדת לפיליפוס בתרמופילי לא תוכל להתממש. בינתיים לא עצר פיליפוס מלכת ואיים על מקומות אחרים שלא אתונה הייתה שליטה עליהם בצפון הים האגאי ובכרסוֹנְסָה. לאור המצב שנוצר נטו באתונה לכרות שלום עם פיליפוס והתקבלה החלטה, על פי הצעתו של פילוקרַטס, לשלוח עשרה שליחים, משלחת גדולה מאוד לפיליפוס.

המשלחת יצאה מאתונה בתחילת 346 לפסה"נ והתקבלה על ידי פיליפוס. דמוסתנס אינו מרחיב את הדיבור על המשא ומתן, אייסכינס לעומת זאת מקדיש לו מקום נרחב. באותה העת עשה פיליפוס הכנות למסע צבאי

לתרִקיה, שם מתנגדו העיקרי היה קְרֶסוֹבֶלְפֶטְס, מלך מזרח תרִקיה. היו שם גם יישובים יווניים וערים יווניות. כְּרֶסוֹנְסָה הייתה חשובה לאתונאים מאוד, כי משם אפשר היה לשלוט בְּהֶלְסוֹפּוֹנְטוֹס ובהספקת התבואה מן הים השחור. פיליפוס, שעיקר עניינו היה באותה השעה עם קְרֶסוֹבֶלְפֶטְס, הסכים לא לשלוח צבא לְכֶרְסוֹנְסָה כל עוד מתנהל משא ומתן על שלום.

המשלחת הראשונה חזרה ממוקדון לאתונה בחודש אֶלְפֶבּוֹלִיוֹן, תיארה במועצה ובאספת העם את המשא ומתן וגם הביאה מכתב מפיליפוס שהבטיח טובות הנאה לאתונה אם תכרות אתו שלום. הוסכם שהאספה תתכנס שנית לאחר שיגיעו לאתונה שליחיו של פיליפוס לדון בכריתת שלום וברית. שליחי פיליפוס הגיעו לאתונה ובאספת העם ב־18 באֶלְפֶבּוֹלִיוֹן הציע פילוקרְטֶס שיכרתו שלום וברית עם פיליפוס רק האתונאים ובעלי בריתם, מלבד הֶהֱלִים והפוקים, ברית שפירושה הסכמה על אי־התקפה וגם עזרה אם אחד הצדדים יותקף על ידי צד שלישי. בעלי הברית של אתונה הציעו שגם יוונים אחרים יוכלו להצטרף להסכם תוך שלושה חודשים, מה שהיה מגן עליהם מהתקפות פיליפוס. האספה נטתה לקבל את הצעתם של בעלי הברית, אבל ב־19 באֶלְפֶבּוֹלִיוֹן חל שינוי בנטיית האספה והתקבלה הצעתו של פילוקרְטֶס, ללא התוספת 'מלבד הֶהֱלִים והפוקים', ולא הצעתם של בעלי הברית.

הסכם קיבל תוקף על ידי שבועה שנשבעו שני הצדדים זה לזה. שליחיו של פיליפוס יכלו לקבל את שבועת האתונאים, אבל לא הייתה להם הסמכות להישבע בשם פיליפוס. האתונאים נאלצו לשלוח שוב שליחים לפיליפוס לקבל את שבועתו. חברי המשלחת השנייה היו כחברי המשלחת הראשונה. האתונאים שנשבעו היו מחויבים בשבועתם להסכם, ואילו פיליפוס שעדיין לא נשבע לא היה מחויב לו. המשלחת השנייה עשתה דרכה למוקדון וחיכתה שם לשובו של פיליפוס. לאחר שפיליפוס הגיע ונשבע היה על חברי המשלחת לקבל גם את שבועתם של בעלי בריתו בתְסָלִיה. פיליפוס לא הניח להם לשוב לאתונה כדי שלא יוכלו לבשר שהוא מכין את צבאו לפלישה למרכז יוון. לבסוף, כאשר כבר היה מוכן לנוע דרומה עם צבאו, התלוו אליו השליחים עד אשר השיגו את שבועת בעלי בריתו בפְּרִי שבְּתְסָלִיה. הם שבו לאתונה ופיליפוס נע לתְרַמּוֹפִילִי. במהלך הזמן הרב שעבר עד להשגת השבועות השלים פיליפוס את כיבוש תרִקיה ופנה לפוקיס. דמוסתנס יעץ לא להפקיר את פוקיס ותְרַמּוֹפִילִי, ואילו איסיכינוס טען שאין מקום לדאגה, כי פיליפוס